سەنتەری پەرەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ

Democracy and Human Rights Development Center

(DHRD)

پێناسەی سەنتەر:

سەنتەری پەرەپێدانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ (DHRD) ڕێکخراوێکی ناحکومی بێلایەنە لە ڕووی سیاسیەوە, بڕوای تەواوی بە چەسپاندنی حوکمی یاساو ڕێزگرتنی پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ هەیەو, هەوڵدەدات لە پێناوی کۆمەڵگایەکی مەدەنی و دروستکردنی گیانی دیموکراسی و ڕێزگرتنی ئیرادەی مرۆڤو چەسپاندنی عەدالەتی یاسا.
ڕێکخراوەکەمان لە بەرواری /Ž‒/ ŽŽ دا مۆڵەتی یاسایی لە حکومەتی هەرێمی کوردستان وەرگرتووە.

ئامانجەکانی سەنتەر بریتین لە:

- ‒. گەشەپێدانی بنەماکانی کۆمەڵگای مەدەنیو یەکسانی لە بەرامبەر یاسادا.
- . دروستکردن و کاراکردنی ڕای گشتی بۆ گۆڕینی یاساکان بە شێوەیەك کە گونجاوبن لەگەڵ پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ.
- . چەسپاندنی بنەمای جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان و پاراستنی سەربەخۆیی دادگاکان.
- . قەرەبۆکردنەوەی قوربانیانی یاسای چەوت.
- . پشتگیریکردنی ژیانی ئەوانەی یاسا مافیان ناپارێزێت.

ڕێکخراوەکەمان پێکهاتووە لە دوو دەستە کە بریتین لە :

أ.دەستەی باوەڕپێکراوان کە لەمك بەرێزانە پێکدێن:

ژمارە	ناوی سیانی	پیشە
‒	ئازاد ڕۆستەم عبداللە	پارێزەر
	سامان فوزی عمر	مامۆستای زانکۆ
	کامەران محمود محمد	پارێزەر
	خەندان محمد جزا	توێژەری کۆمەڵایەتی
	فلاح مرادخان شاکر	پارێزەر

ب. دەستەی بەڕێوەبردن کە لەم بەڕێزانە پێکدێت:

ژمارە	ناوی سیانی	پسپۆری	پیشەی ناو ڕێکخراو
–	سەروەر علی جعفر	بەکالوریوس لە یاسا(پارێزەر)	بەڕێوەبەر
	ئومێد امین کریم	دەرچوی ئامادەیی (نوسەر)	ج. بەڕێوەبەر(ل.بەشی دارایی)
	تەلار لەتیف محمد	بەکالۆریۆس لە یاسا(پارێزەر)	بەرپرسی بەشی پرۆژەکان
	دالیا عبداللە احمد	بەکالۆریوس لە یاسا(پارێزەر)	ل. کارگێری
	کارزان عبدالفاضل	بەکالۆریۆس لە یاسا(پارێزەر)	ل.ڕاگەیاندن
	سەردەشت عبدالرحمن مجید	دبلوم فنی	پەیوەندیەکان
	تەها عمر رشید	بەکالۆریۆس لە یاسا(پارێزەر)	ل. توێژینەوە

کاروچالاکیەکانی سەنتەر:

–. بەرزکردنەوەی یاداشتێك بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان سەبارەت بە نەهێشتنی جیاوازی رەگەزی لە نێوان نێر و مێدا.

. ئەندامبونمان لە بوردێکی تایبەت بە داکۆکیکردن لە ژنانی زیندانی, کە تیایدا نوێنەری زیاتر لە (Ž) ڕێکخراو بەشداربوون تیایدا, کە توانرا گوزەرانی ژنانی زیندان تا رادەیەکی زۆر بەرەو باشی ببرێت.

. ئەندامبونمان لە بوردێکی تایبەت بە داکۆکیکردن لەو ژنانەی کە ئیستخباراتی ڕژێمی بەعس لەکاتی خۆیدا رەوانەی مەلهاکانی میسری کردبوون.

. پرۆژەی کۆکردنەوەو پۆلێنکردنی ئەو بەڵگانەی سەرانی بەعسی پێ ئیدانە بکرێت, ئەم پرۆژەیە ساڵێكو سێ مانگی خایاندو ئەم چالاکیانەی لەخۆ گرتبوو:

أ- ˜ ˜لە دوای پرۆسەی رزگارکردنی عیراق لە مانگی حوزەیرانی ŽŽ گروپێکمان دروستکرد بە ناوی گروپی فشار کە بێجگە لە DHRD چەند ڕێکخراوێکی تر ئەندام بوون تیایدا, ئەم گروپە هەوڵی ئەدا رای گشتی بە ئاراستەی دادگایی کردنی سەدام حسین و سەرانی بەعس کۆ بکاتەوە.

ب- ˜ ˜بەرزکردنەوەی چەند یاداشتێك بۆ ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان بە مەبەستی دانانی یاسایەك و دادگایەك لە کوردستاندا تایبەت بە تاوانبارانی ڕژێمی بەعس.

ج- ˜ ˜سازدانی Workshopێك تایبەت بە دادگاییکردنی تاوانبارانی رژێمی بەعس ئەم Workshop سێ رۆژی خایاندو ك چەند بابەتێکی لەسەر تاوانە نێودەوڵەتیەکان تیایدا پێشکەشکراو و چەندین پارلەمانتارو روناکبیرو یاساناسو ڕێکخراوی مافی مرۆڤ بەشداریان تێداکرد.

د. سەنتەرەکەمان عەقدێکی لەگەڵ وەزارەتی مافی مرۆڤ (ئیدارەی سلێمانی) گرێدا بە مەبەستی کۆکردنەوەو پۆلێنکردنی بەڵگەکان, ئەم پرۆژەیە دوو مانگی خایاند لە بەرواری / / Ž تا /Ž– / ŽŽ کە تیایدا (––) پارێزەر و یاسا ناس کاریان تیادا دەکرد و توانرا ژمارەیەکی زۆر بەڵگە کۆبکرێتەوەو دوای جیاکردنەوەیان بە پێی جۆری تاوانەکانی وەك ئەنفالو کیمیا بارانو لە سێدارەدانو تەرحیلو تەعریب.. پۆلێنبکرێن . دواتر بە دوو نوسخە پاش ئەوەی کە فەهرەستی بۆکرا تەسلیم بە وەزارەتی مافی مرۆڤ کرایەوە تاکو لە ڕێی ئەوانەوە پێشکەش بکرێت بە دادگای تایبەت بە تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی ئەو پرۆژەیە لە ڕووی جۆرایەتیەوە بە سەرکەوتوترین پرۆژە دانرا لە ئاستی عیراقدا کە توانیبێتی بە

شێوەیەکی یاسایی‌و زانستیانە بەڵگە ئامادە بکرێت دژی تاوانبارانی رژێمی پێشوو, لەبەر سەرکەوتویی پرۆژەکە لەکاتی خۆیدا دووجار لە بەغدادەوە وەفدی دادگای تایبەت بەە تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی سەردانی پرۆژەکەو چۆنیەتی جێبەجێکردنی کراوە.

. پرۆژەی پێکەوەژیانی ئاشتیانە :

ئەم پرۆژەیە لە ناوچەی هەورامان بە هاوبەشی لەگەڵ ڕێکخراوی CDO و هاوکاری ڕێکخراوی NPA نەرویجی جێبەجێ کرا, ئەم پرۆژەیە ناوچەکانی (بیارە, زەردەهاڵ, بەڵخە, سوسەکان, تەوێڵە) سودمەند بوون تیایدا, ئەم پرۆژەیە هەوڵی‌دەدا کە حساسیەتی فکری‌و ئایینی‌و سیاسی لە ناوچەکەدا برەوێنێتەوەو ئاسەواری توندڕەوی ئایینی کە گروپە ئاینیە توندڕەوەکان لەدوای خۆیان بەجێیانهێشتبوو نەیهێڵێت‌و هەموو بیروڕا جیاوازەکان بە ئاشتیانە پێکەوە بژین‌و کی!شەکانی نێوانیشیان بە ڕێگای دیالۆك بە بێ پێکدادان چارەسەر بکەن. ئەم پرۆژەیە مانگ بەردەوام بوو کە گروپێکی کەسی لەو ناوچانەی ئاماژەیان بۆکراوە هەڵبژێردران‌و بۆ ماوەی دوو مانگ وانەیان پێوترا لە لایەن وانەبێژی پسپۆڕو شارەزاوە لەسەر بابەتەکانی (سەروەری یاسا, مافی مرۆڤ , هەڵبژاردن, چارەسەرکردنی کێشەکان بەبێ پێکدادان , نوێنەرایەتی کردن....) پاشان ئەم گروپە دەستنیشانی ژمارەیەك کێشەیکۆمەڵایەتیو سیاسی‌و حزبیان کردو توانیان بە سەرکەوتوویی لە ماوەی پرۆژەکەدا چارەسەری بکەن.

. پرۆژەی خولی وشیاری یاسایی‌و مافی مرۆڤ بۆ فەرمانبەرە یاساییەکانی ناو دادگاکانی ئیدارەی سلێمانی بە هاوکاری هەردوو ڕێکخراوی DAI/OTI ئەمریکی:

ئەم پرۆژەیە (Ž) فەرمانبەری یاسایی بەشداریان تێداکردو ئەم پرۆژەیە ( ) مانگی خایاندو لە بەرواری ⁻/ / Ž تا بەرواری ⁻/⁻⁻/ Ž لەم پرۆژەیەدا کۆمەڵێك بابەت لە یاساو مافی مرۆڤ و چۆنیەتی لێکۆڵینەوە کرا لەکاتی تاواندا هەروەها ژمارەیەك وانەی روناکبیری وەك دیموکراسی‌و کۆمەڵگای مەدەنی‌و تیرۆر پێشکەش بە بەشداربوانکرا, هەروەها لە مانگی سێهەم‌و چوارەمی پرۆژەکە داوا لە هەر بەشداربویەك کرا کە توێژینەوەیەکی زانستی بنوسێت بە سەرپەرشتی مامۆستای وانەکان‌و لە کۆتایی پرۆژەکەشدا هەموو توێژینەوەکان لەلایەن لیژنەیەکی پسپۆڕەوە هەڵسەنگێنرا, دوای تەواوبوونی پرۆژەکەش وەزارەتی داد/ئیدارەی سلێمانی سەرجەم بەشداربوانی خولەکەی بە فەرمانێکی وەزاری پاش ئەوەی کە سوێندی یاساییان خوارد, کرد بە لێکۆڵەری داد تاکو لە دادگاکانی لێکۆڵینەوەو بنکەکانی پۆلیسدا کاری لێکۆڵینەوە ئەنجامبدەن, شایانی باسە بابەتەکانی خولەکە لە لایەن ژمارەیەك مامۆستایانی زانکۆو دادوەرەوە پێشکەشکرا.

-پرۆژەی دیالۆگی دیموکراسی کە ڕێکخراوی RTI ی ئەمریکی هاوکاری دەکرد:

ئەم پرۆژەیە ( ) مانگی خایاندو لە ⁻/ / Ž و تا ⁻/⁻⁻/ Ž ئەم پرۆژەیە بریتی بوو لە ئەنجامدانی دیالۆگی دیموکراسی بۆ سەرجەم چین‌و توێژەکانی کۆمەڵ لەسەر هەندێك بابەتی وەك دیموکراسی, دەستور, کۆمەڵگای مەدەنی, هەڵبژاردن....

ئەم پرۆژەیە چەند ڕێکخراوێك بەشداریان تێداکردو DHRD لە ناوچەکانی رانیەو عەربەت‌و وارماوا جێبەجێی کرد.

. .پرۆژەی وەرگێرانی نامیلکەو کتێب:

ڕێکخراوەکەمان بە هاوکاری وەزارەتی مافی مرۆڤی عیراق چەند نامیلکەو کتێبێکی لەسەر (ئەشکەنجەدان‌و گلدانەوەی پێش دادگاییکردن)کە لە زمانی عەرەبیەوە وەرگێڕراوە بۆ زمانی کوردی.

. پرۆژەکانی هەڵبژاردن کە خۆی لەمانەدا ئەبینێتەوە:

أ. پرۆژەی چاودێریکردن لە تۆری چاودا:

DHRD یەکێك بووە لە و ڕێکخراوە ناحکومیانەی تۆڕی چاو لە ناوچەی سلیمانی، کە چاودێری هەڵبژاردنە گشتیەکانی ž /–/ žž یان کرد. DHRD بە (–)چاودێر لە شارەکانی سلێمانیو رانیەو باینجانو برایەتی و سەرکەوتن بەشداری کرد، شایاتنی باسە ڕێکخراوی NDI هاوکاری تۆڕی چاو دەکات.

ب.پرۆژەی چاودێریکردن لە تۆری رۆژدا: لەم پرۆژەیەدا کە (ž–) رێکخراو تیایدا بەشداربوون، رێکخراوی DHRD بە (ž–) چاودێر بەشداری لە هەڵبژاردنە گشتیەکاندا کرد لە ž /–/ žž دا.

ج. پرۆژەی هاندانی دەنگدەران: ئەم پرۆژەیە لە ž /–/ žž وە تا /–/ žž ئەنجامدرا کە تیایدا تیمێکی DHRD لە شارۆچکەی رانیە بە دابەشکردنی نامیلکەی تایبەت بە هەڵبژاردنو هەروەها لە رێی بڵندگۆوە چەند پەیامێکیاندەدا بە گوێی هاوڵاتیاندا بۆ ئەوەی هانیانبدات بۆ ئەوەی لە هەڵبژاردنەکاندا بەشداری بکەن.

ž–ئەندامبونمان لە پرۆژەی بە پرۆگرامکردنی مافەکانی مرۆڤ:

ئەم پۆرژەیە لە ž–/–/ žž دەستی پێکردووەو ساڵێكو شەش مانگ دەخایەنێتو لەم پرۆژەیەدا هەوڵدەدرێت بنەماکانی مافی مرۆڤ بکرێتە مەنهەجی قۆناغەکانی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندیو دواناوەندی، لەو رووەوە توانراوە مەنهەجێکی گونجاو بۆ هەرسێ قۆناغەکە ئامادەبکرێتو ئێستاش ئەو مەنهەجانە بە شێوەیەکی ئەزمونی بۆ ساڵی žž - žž لە – خوێندنگای پارێزگای سلیمانی دەخوێنرێتو ئەگەر سەرکەوتن بەدەستبهێنرێت؛ ئەوا مافی مرۆڤ دەبێتە مەنهەجێك بۆ قۆناغەکانی خوێند لە هەموو خوێندنگەکانی پارێزگای سلیمانی.

––. پرۆژەی راهێنان لەسەر داکۆکیکردن (Advocacy):

ئەم پرۆژەیە بریتیە لە راهێنانی هاوڵاتیان بەگشتیو ئەندامانی ڕێکخراوە پیشەییو مەدەنیەکان بە تایبەتی لەسەر چۆنیەتی داکۆکیکردن لە مافەکانو میکانیزمەکانی فشار. ئەم پرۆژەیە لە ناوچەکانی خانەقینو کفریو کەلارو قەرەهەنجیرو شوان جێبەجێدەکرێت، کە تیایدا لە هەر ناوچەیەك لەو ناوچانە وۆرك لەسەر ئەم بابەتانە پێشکەش دەکرێت:

أ. فرەحیزبی و دەستاودەستکردنی ئاشتیانەی دەسەڵات لە سیستمی دیموکراسیدا

ب. مافە سیاسیەکان.

ج. کۆمەڵە مەدەنیەکانو میکانیزمەکانی فشار.

ئەم پرۆژەیە هەردوو ڕێکخراوی DAI/OTI ئەمریکی هاوکاری کردووین و سێ مانگ دەخایەنێت و لە–/ –/ žž دەستی پێکردووە لە –/ / žž تەواو دەبێت .

–. پرۆژەی خولی هۆشیاری یاسایی و مافی مرۆڤ بۆ کارمەندانی یاسایی دەزگای دادوەری : ئەم پرۆژەیە بە هاوکاری هەردوو ڕێکخراوی NPA وUNDP جێبەجێ کرا کە سێ مانگی خایاند لە بەرواری –/ / žž بۆ بەرواری –/ / žž و تیایدا یاساناس بەشدارییان کرد .

–. پرۆژەیڕاپرسی دەستوری : ئەم پرۆژەیە بە هاوکاری رێکخراوی NDI ی جێبەجێ کرا و یەك مانگی خایاند لەبەرواری / / žž بۆ بەرواری / / žž پرۆژەکە بریتی بوو لە راپرسییەك لە دەستووری عێراق و گرووپی مەبەست بریتی بوون لە فەرمانبەرانی دام ودەزگاکانی حکومەت .

–. . پرۆژەی تیمی گەرۆك بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ژنان:ئەم پرۆژەیە هەردوو ڕێکخراوی DHRD و WADIی ئەڵمانی جێبەجێی دەکەن کە بریتیە لە تیمێکی گەرۆك کە پێکهاتوون لە پارێزەرو توێژەری کۆمەڵایەتی و ئەرکەکەشی بریتیە لە گەران بە دوای کێشەکانی ژنانو بە دواداچونو هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنیان بە تایبەتی ئەو کێشانەی کە ژنان تیایدا هەرەشەلێکراون بە کوشتن، ئەم پرۆژەیە لە –/ / žž وە دەستی پێکردووەو لە –/ –/ žž کۆتایی دێت.